

NIESPOKOJNY (109) ai

W pisowni łącznej (94), w rozłącznej (15).

e oraz oba o jasne.

sg m N niespokojny (35). ◇ G niespokojn(e)go (3). ◇ A niespokojného (6), niespokojny (2); ~-ého (1), -(e)go (5). ◇ I niespokojnym (3). ◇ f N niespokojną (5). ◇ G niespokojn(e)j (2). ◇ I niespokojną (1). ◇ n N niespokojn(e) (5). ◇ G niespokojn(e)go (1). ◇ D niespokojn(e)mu (1). ◇ A niespokojn(e) (1). ◇ pl N m pers niespokojni (7). subst niespokojn(e) (7). ◇ G niespokojnych (14). ◇ D niespokojnym (3). ◇ A m pers niespokojn(e) (6). subst niespokojn(e) (3). ◇ I m niespokojnymi (3). ◇ L niespokojnych (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. Nie lubiący pokoju; powodujący niepokój, wicherzycielski; iniquus Miech, Mącz, Calag, Calep, Vulg, Cn; iniquus Mącz, Calag, Calep, Vulg, Cn; tumultuosus, turbulentus Mącz, Calep, Cn; immitis, importunus, maleferiatus Mącz; implacidus, insedatus, irrequieus Calep; infestus, turbidus Cn (75) : RejFig Dd2; wybráli sobie máli Polácy zá páná fyná iego Bolefláwá łyłego/ ále mu tego záyrzał Konrad niefpokojny ktory wolał z łwemi walczyć niż z Tátary BielKron 361; Pomorzánie z Prufy bárzo wielkie walki wiedli między łobą/ zwłázczá niefpokojny Swátopelk Pomorłki Woiewodá podwodził Prufy pogány ná Krzyżáki BielKron 361, 112v, 172v; Maleferiatus, Niefpokojny/ też Nieuczciwy/ Niewiczofániec dworskie słowo. Mącz 121b; Turbulentus, Zwádlivy/ niefpokojny/ płochy/ zámieszány/ mętny Mącz 469b, 225a, 266b, 341 [2 r.], 468c, 469b; SarnUzn F3v; WujJudConf 175v; Ale iż ták wielka iest przyrodzenia ludzkiego wátłość [...] przeto práwá ná to łá wftáwione/ áby nimi niefpokojne namiętności [tumultuantes affectus] były hánowane ModrzBaz 136; Calag 532a; KochPs 161; ábo żefmy nákoniec tákich między łobą ćierpieli/ ktorzyby niefpokojnymi byli: wedle náuki chriftułowey nie żyli CzechEp 12; KochJez A2v; Tumultuosus, qui turbas excitare solitus est, turbulentus – Niefpokoini, ten ktori rad czini rozruch. Calep 1093a, 511a, 540b [3 r.], 542, 563; WujNT 712, 2.Thess 3/7; W tym żywoćie ludzie wielkimi pracámi odpoczynienia y bełpieczeńftwá łzukáią/ lecz od złych żądż zwiedźieni nie náyduią/ poniewáz chcą odpoczywác w rzeczach niefpokojnych. WysKaz 10; Ludzie łrzedni y łtárzy/ Bárzo nieprzyłtoyne Látom wálzym złodzieyftwo/ dzieło niefpokojne. KlonWor 44.

W połączeniach szeregowych (7): iż będą ludzie ktorzy łami łyebye będą miłowác/ chciwi/ pyłłni/ hárdzi/ złorzeczliwi/ rodzicom nyepołłłni/ nyewdźyęczeni/ źli albo nyepoboźni/ przezdułłni/ nyefpokojni [sine pace Vulg 2.Tim 3/3; przymierza nie trzymáiący WujNT]/ potwarce/ nyepowłcyągłiwi/ okrutni/ nyeludczy/ zdrádlivi/ krnábrni/ nádęci/ łlepi/ á wyęcey miłuyący rołkolfy niż Bogá KromRozm I B3v; Leop Iac 3/8; Zálz niebaczyćie/ iákíe drapiełzne/ okrutne/ potężne/ y nie łpokojne nieprzyáćioły/ przez ten czás włzyłtek/ rządu Páná náłzego niebołzczyká. BiałKaz H3; SkarŻyw 492; WujNT Iac 3/8, s. 836; SkarKazSej 659a.

W charakterystycznych połączeniach: niespokojne(-y, -a) dysputacyje, injenija, namiętności, rzeczy, sprawa, zbor; niespokojni(-y) nieprzyjaciele, strzelec.

Wyrażenia: »niespokojny człowiek (a. niespokojni ludzie)« = importunus homo Vulg (9); GlabGad M7v; KromRozm I B3v; Emissarius, Niefpokojny człowiek/ ktory nic nie czini yedno włziftko złe.

Mącz 226b; Homo inquietus et ad tribunatum spirans, Człowiek niepokojny á ná páństwo woyskie czuháyący/ wazący. *Mącz* 341d; prosił áby mu dano drogę do okázowania meństwá/ do wízkromienia byftróści ludzi niepokojnych [*turbulentorum*] *ModrzBaz* 44, 43v; *SkarŻyw* 492; *ActReg* 42; *WujNT* 2.*Thess* 3/2.

»duch niespokojny« (1): tedy to [*mężobojstwo*] iuz nie może być z ducha Bożego/ ćichego/ y ćierpliwego [...] ále z ducha niepokojnego złego. *CzechRozm* 240.

»niespokojna głowa« [*szyk* 3:1] (4): *WujJud* 36v; Acz to podomno niektórym niepokojny^m głowam niepomozę/ ktorzy więcey warchoły y chwałę swoię miłuią niż chwałę Bożą. *WujJudConf* 13v; Przetofz ią też wolę ná nich przeltać/ niżli ná tych nie fpokojnej głowy ludzkiej wywodziech/ ktore fie nád fłowo Boże wynofzą *CzechRozm* 45v; *CzechEp* 227.

»narod niespokojny« (1): Potym w okręćiech począł wieść y woyny Ná wodnym polu narod niepokojny. *KlonFlis* D.

»niespokojne serca i myśli« (1): Toć ich [*sejmów*] iuz lepiej nie skłádác/ iesli tákich niepokojnych ferc y myśli nie złożyćie/ á do świętey zgody nie przyfłąpićie. *SkarKazSej* 673a.

»niespokojny umysł« (1): Animus inquietus, Niepokojny vmysł. *Mącz* 341d.

Szeregi: »buntowny a niespokojny« (1): á od poftrotnnych ludzi/ áni buntownych á niepokojnych obywatelów [*nec ab externis hominibus, nec a seditiosis civibus*] Rzeczpołpolita ináćzey bronioná być nie może *ModrzBaz* 126v.

»niespokojny a drapieżny« (1): Iako lud Tatarfki zawfze ieft nie fpokojny á drapieżny [*inquietae sunt et semper rapaces*]. Niemogą nigdy Thatarzy fpokojni być aby poftthronnych fáfiadów nie gabali *MiechGlab* 32.

»niespokojny a nieposłuszny« [*szyk* 1:1] (2): Stolicá Cárogrocka [...] wielkimi dobry świeckimi od Konfántyná vbogácona/ z proznowánia puftą być bárzo poczęłá/ y niepoślufzną á nie fpokojną *SkarJedn* 390, A3v.

»miedzy sobą rozni i niespokojni« (1): ktory [*Chrystus*] z onych dwu narodów miedzy fobą roznych y niepokojnych/ iedno wczynił/ y pokoy fpráwił *CzechRozm* 78v.

»swarliwy a niespokojny« (1): wfzákże gdy co było fwárliwego á niepokojnego: práwie omglewał od telkności/ źelmy go wynośćie musieli *SkarŻyw* 335.

»niespokojny i złośliwy« (1): ábyfmy byli wyrwáni od niepokojnych y złośliwych ludzi [*importunis et malis hominibus*]. *WujNT* 2.*Thess* 3/2.

»niespokojny, zły« (1): *CzechRozm* 240 cf »duch niespokojny«.

W przen (2) : iż ięzyk niepokojny więcey może zarázić ludzi niewinnych/ niżli ręká niepokojna. *RejPos* 266v.

α. *W funkcji rzeczownika* (14) : Pátrż czo zá rofkołz niepokojny miewa/ Gdy fpác álbo ieść wzdycháiąc poziewa. *RejZwierc* 227v; *SkarJedn* 107, 122, d8, d9; A prośimy was bráćia/ karzćie niepokojne [*corrigite inquietos*]/ ćiefzćie lęklive/ znafzayćie niemocne/ ćierpliwymi bądźcie ku wfzytkim. *WujNT* 1.*Thess* 5/14; *SkarKaz*)(4; *SkarKazSej* 661a *marg*, b, 696b.

W połączeniu szeregowym (1): á złe niepokojne y Heretyki karał: á mocy kápłáńkiey y do fkarbow Chryfufowych wrotá im záfierał *SkarJedn* 122.

W przeciwstawieniu: »spokojny ... niespokojny« (1): Gdy łpokoynego między fię łádzią Niełpokoynego ze drzwi wypychią. *RejZwierc* 227v.

Szeregi: »zły i niespokojny« (2): *SkarJedn* 122; áby dla trochy złych/ y niełpokoynych wżytko fię krolaftwo nie wąłliło *SkarKazSej* 701b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»zwadliwy i niespokojny« (1): A tych nietylko by miał być vrząd łędzić ále też y iednać niezgodne/ á zwadliwe y niełpokoyne [*discordes et tumultuantes*] hánować *ModrzBaz* 91.

2. *Taki, w którym panuje niepokój, zamęt, zamieszanie, warcholstwo; inquietus, molestus, negotiosus, tumultuosus, turbidus* *Mącz* (9) : *Mącz* 245a; Z Onych to niełpokoynych kątów [*ziem ruskich i podolskich*] małz iednego/ Wierz mi iż ten nie wyda męłstwem z was żadnego *PaprPan* Iv.

W połączeniu szeregowym (1): A łtąd nędzny/ mizerny/ á niełpokoyny żywot mułi vrołć tobie/ iuż ząwždy pies ná łáncuchu v wrot twoich/ á miecz krwawy pod podułżką twoią/ á prokurator v drzwi twoich. *RejPos* 223.

W przeciwstawieniu: »spokojny ... niespokojny« (1): Izaż nie lełpzy cnotliwy á łpokoyny żywot niłzi warchotny niełpokoyny á ze włżąd ząthrudniony? *RejZwierc* [782].

Wyrażenia: »niespokojny czas« (1): *Turbidum et tranquillum tempus, contraria, Niełpokoyny/ zámiełżány czas. Mącz* 469b.

»niespokojna noc« (1): *Nox inquieta, Niełpokoyna noc. Mącz* 341d.

»niespokojny świat« (1): A ielłiby to byłá wola Boża/ áby cię teraz wziął słtego niełpokoynego y złego światá *KarnNap* Ev.

»niespokojny żywot« [*szyk 2:1*] (3): *Tumultuosa et sediciosa vita cui opponitur quieta, Zwadliwy niełpokoyny żywot. Mącz* 468c; *RejPos* 223; *RejZwierc* [78²].

Szeregi: »spokojny abo niespokojny« (1): niemiánuie mu tey ábo owey kráiny/ bliłkiey abo dalekiey/ vrodzáyney ábo niełłodney/ łpokoyney ábo niełpokoyney: iedno zgołá tę/ ktorą vkázác miał. *SkarŻyw* [282]. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*]

»niespokojny, zamieszany« (1): *Mącz* 469b cf »niespokojny czas«.

»niespokojny i zły« (1): *KarnNap* Ev cf »niespokojny świat«.

»zwadliwy, niespokojny« (1): *Mącz* 468c cf »niespokojny żywot«.

3. *Przeżywający niepokój; irrequietus* *Mącz*; *sollicitus* *Cn* (10) : [*królowie, panowie*] Niespokojni (ba)rzo sypiają, A często się (z)rywają I jedno k(to) blisko krzyknie, Wnet sie im serce zł(ę)knie *BierRozm* 13; *LubPs* R5 marg; *Irrequietus, Niełpokoyny/ Pierzchliwy/ niemogący s łpokoyem być. Mącz* 341d; ále tho mułi mieć ná baczeniu/ iż łą konie drugie nie łpokoyne *BielSpr* 24v.

Zwrot: »(u)czynić kogo niespokojnym« [*szyk zmienny*] (2): *Turbavit mihi animum, Vczynił mie niełpokoynym. Mącz* 469b; Iż ie łumnienie ich łtrofuie/ y niełpokoynymi czyni. *CzechRozm* 113.

Wyrażenia: »myśl niespokojna« (1): Vłkrom ná chwilę/ w ták tełkliwym bólu/ Myłli łtrapione/ niełpokoyne/ moje *GrochKal* 10.

»niespokojny sen« (1): ielłi ciężey łpi/ ielłi łtráfzliwe á niełpokoyne łny miewa *SienLek* 18v.

Szeregi: »smutny ani niespokojny« (1): Nie bęđzie łmutnym/ áni niełpokoynym [*Non erit tristis neque turbulentus* *Vulg Is* 42/4; Nie bęđzie łmutnym áni ząburzonym *WujBib*]: á zakonu iego narody czekác bęđą. *LatHar* 554.

»strapiony, niespokojny« (1): *GrochKal* 10 cf »myśl niespokojna«.

»strasliwy a niespokojny« (1): *SienLek* 18v cf »niespokojny sen«.

W przen (1): Moia Erato piŕze rym ten nieŕpokojny/ Abowiem teraz wŕzedy pŕuŕą krwawe woyny.
KmitaSpit Av.

4. *Lekkomyŕlny, próŕny, rozpustny; curiosus Mqcz* (8) :

W poŕłączeniach szeregowych (5): Alic oto zâbieŕzâłâ mu niewiâłthâ/ w vbierze ŕwowlolney niewiâłty/ gothowâ nâ zwodzenie duŕz/ ŕwiegotliwa y bŕędna/ nie ŕpokojna [*quietis impatiens*]/ y tâ kthora ŕie w domu ŕwym oŕtâc nie moŕe nâ nogâch ŕwoich *Leop Prov* 7/11; *Curiosus, Prâcowity/ Pieczołowity/ Pilny/ Nieŕpokojny/ Wŕzeteczny. Mqcz* 73a; *RejPos* 223; âle iâkich ŕywotow ci pânowie wŕzyŕcy vŕywcâ muŕzâ/ to iuŕ oczy nâŕze cŕęłto widâiâ. Bo bezboŕnych/ nieuczciwych/ drapieŕnych/ ŕwowlolnych/ opiŕtych/ nieŕpokojnych/ niezdrowych/ niebŕpiecznych *RejZwierc* 131v; *ReszPrz* 65.

W porównaniu (1): Mâiâ prâwi/ ducha iâkiegoŕ bârzo nieŕtwornego/ nieŕkromnego/ nieŕpokojnego/ iâko latâwcâ *ReszPrz* 65.

Wyraŕzenia: »duch niespokojny« (1): *ReszPrz* 65 cf *W porównaniu*.

»głowa niespokojna« (1): *Nadŕlŕugiâ [kust: Nâdŕlŕugiâ]* młokoŕom/ ludziom zgŕnpiâ hoynym :
Dŕiedzicom nie opâtrznym/ głowom nieŕpokojny^m *KlonWor* 55.

»niespokojne oko« = *zalotne, uwodzicielskie spojrzenie* (1): bo iŕ druga biaŕgłowâ będcie miâłâ nieŕpokojne oko/ obycâie pieŕzczone/ â thwarz w ktorej iâko w ŕwierciedle widziec będcie pułtotę *Górndworz* LI8.

Szereg: »niespokojny i rozpustny« (1): Miał iednego wŕprâwie ŕwey brâtâ młodego Osbernâ/ dowcipnego/ âle bârzo nieŕpokojnego y roŕpułtnego/ y nie zakonnego *Skarŕyw* 333.

5. *Będcy stale w ruchu, ruchliwy; nusquam residens Cn* (7) : *Fluctuosus, undosus, procellosus, inquietus* – *Burz, nieŕpokojny. Calep* 425a.

Wyraŕzenia: »morze niespokojne [= *wzburzone, pokryte falami*]« (4): ktory ŕeglarz nieprzywykł morzu nieŕpokojnemu/ niemâ zwycâiu dobrego. *BielKron* 250, 277; *BudNT* h *marg*; Bo ŕie oni zâwŕdy iâko morze nieŕpokojne burzyc muŕzâ. *CzechRozm* 138v.

»oczy niespokojne [= *rozbiegane*]« (1): Człowiek był ŕercâ dobrego/ vrody ŕredniej/ twarzy dŕugiej/ wŕzu wielkich/ głofu miâŕŕzego/ oczu czârnym maŕlych y nieŕpokojnych/ niewczelnoŕciam przywykły *BielKron* 387.

»rzeka niespokojna« (1): Ty nocnâ roŕŕę ŕpuŕczâłz: ty doŕtâtkiem hoynym Zywey wody dodawâłz rzekom nieŕpokojnym. *KochFr* 125.

Synonimy: 1. *burzliwy, swarliwy, zwadliwy*; 2. *warchotny, zamieszany*; 3. *pierzchliwy*; 4. *nieskromny, swawolny, wszeteczny*; 5. *burzliwy*.

Cf **SPOKOJNY**